

Bir tahlil denemesi

Atatürkün ve İnönünün sözleri üzerinde

Türk rejiminin, Türk hukukunun, Türk müsavat fikirlerinin en yeni, en tam ve en kısa formülünü aramak lâzım geldiği zaman Büyük İnönünün bu dört kelimesini hatırlıyacağız: Anarşiden ve cebirden uzak.

Yazan : PEYAMI SAFA

Atatürk, 1927 de şunu söylemişti: «Tarih büyük işlerde muktedir, sarsılmaz ve şiddetli bir reisin mevcudiyeti muvaffakiyet için şart olduğunu aşikâr bir surette göstermektedir. Hiçbir vakit böyle buhranlı anlarda istişarelerle hedefe vâsil olunamaz.»

Bu sözle Atatürk, istişare, yani hürriyet ve münakaşa rejimine tek kumanda ve tek parti rejimini açıkça tercih eder. Fakat yeni nesle bir hitabesinde de şöyle demişti: «Gençler! Cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfanla insanlık meziyetinin, vatan muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız.»

Biri istişare aleyhinde, öteki de fikir hürriyeti lehindeki bu iki sözü dikkatle okumayanlar, ikisi arasında bir tezad bulunduğunu zannedebilirler. Halbuki Atatürk, birinci sözünde «muktedir, sarsılmaz ve şiddetli bir reisin» vücudünü ancak «büyük işlerde» ve «buhranlı zamanlarda» lüzumlu göstermiştir. Bu büyük işler veya buhranlı zamanlar da, ancak, inkılâb - ihtilâl veya harb zamanlarıdır. On beş senedenberi harb değil, fakat hâlâ, bütün şumulile inkılâb devri içindeyiz.

Bundan başka, on beş senedenberi Kemalizmin bariz vâkıfalar halinde ispat etmiş olduğu bir hakikat de vardır: Tek kumanda ve tek parti usulü fikir hürriyetine mâni değildir. Fakat burada fikir hürriyetle şamata hürriyetini birbirinden ayırmak lâzımdır. Fikir hürriyeti, modern millet çerçevesi içinde, her düşünen adamın düşüncesini objektif plânda, yani tam bir fikir namusile söylemesi demektir. Şamata hürriyeti, sokak politikacılarının, şahsî menfaatlerine ve ihtiraslarına birer ideoloji süsü vererek, hükümeti devirmekten başka hiçbir emele sahip olmamalarıdır. On beş senedenberi Türk rejimi, hasbî ve samimî manasile fikir hürriyetine daima kucak açmıştır: Kütübhanelerimizde liberalizm ve sosyalizm gibi hertürlü ideolojilerin tarafını tutan, telif ve tercüme, yüzlerce kitab bulabilirsiniz. Bunların yazılması da, basılması da, satılması da, okunması da serbesttir. Çünkü bu kitablara telif veya tercüme etmiş olanların maksadı, hemen aksiyona inkılâb edivercek bir fikir taruzile rejimi yıkmak değil, sadece, dünya ideolojileri arasında kendi tercihlerini ortaya koymaktan ibarettir.

Bugünkü dünya rejimleri arasında hürriyetle disiplini Türkiye kadar ahenkle telif edebilmiş bir tanesi daha, kolayca gösterilemez. Öyle bir cihan tarihi safhasında yaşıyoruz ki, millî vaziyetimiz

nekadar emniyette olursa olsun, Atatürkün «buhranlı an» tabir ettiği tehlike anı hergün devam ediyor. Fikir hürriyeti değil, fakat şamata hürriyetini pek pahalı ödeyen bedbaht millet örnekleri karşısındayız. İşte Fransa demesem bile, işte İspanya! Fakat size «işte Fransa!» diyen bir yığın Fransız münevveri de gösterebilirim.

Böyle düşünmek hürriyetin aleyhinde düşünmek değil, sadece şamatanın, kuru gürültünün, her kafadan bir sesin ve nihayet müncer olacağı anarşinin aleyhinde düşünmek demektir.

Bugünkü dünya rejimleri ikiye ayrılabilirler: Bir kısmı sivil nizamındaki serbest ve bir manzarasile başıbozuk rejimlerdir; bunlara büyük demokrasiler diyoruz. Bir kısmı da asker nizamındaki tam disiplinli rejimlerdir; bunlara da totaliter idareler diyoruz. Sivil nizamındaki rejimlerin gün geçtikçe tam asker nizamına değilse bile kendileri için makul ve mutedil bir devletçiliğe nasıl hasret çektiklerini görmiyen yoktur. Fransada bu hasretin yüz bin misaline şahid oluyoruz. Fakat onlar, totaliter rejimlerin sıkı disiplininden ürktükleri için, her iki nizam arasındaki itidal çizgisini tayin etmekte güçlük çekiyorlar.

Türkiye bu çizgiyi ilk bulmuş memleketidir. İsmet İnönünün Cumhur Reisi seçildiği günkü dirayet ve enerji dolu nutkunu dinlerken bir cümlesine dikkat ettim. Diyordu ki: «Sükûn, istikrar ve emniyet içinde çalışmaktan başka arzusu olmıyan milletimizi *anarşiden ve cebirden uzak*, bütün vatandaşlar için müsavî bir emniyet havası içinde bulundurmayı Cumhuriyetin en kıymetli nimeti biliyoruz.»

Bu sözün içinde Türk rejiminin dört kelimedede toplanan harikulâde veciz bir formülü var: Anarşiden ve cebirden uzak.

Ne anarşi, ne cebir!

İsmet İnönü, Başvekil olduğu uzun yıllar içinde, bir milleti aynı felâket uçurumuna yuvarlıyan bu iki ifrattan da kaçmağa nasıl muktedir olabileceğini, bilhassa bir icra mekanizmasının başındaki emes'ul adam sıfatı ile bin kere ispat etti. Hürriyetle disiplin arasındaki ahengi iş başında kuran tek adam odur.

Türk rejiminin, Türk hukukunun, Türk müsavat fikirlerinin en yeni, en tam ve en kısa formülünü aramak lâzım geldiği zaman büyük İnönünün bu dört kelimesini hatırlıyacağız: Anarşiden ve cebirden uzak. Hürriyetin ve disiplinin suistimallerinden doğabilecek iki neticeden de uzak durmayı hedef yapan bu dört kelimedede sarıh, şumullü ve canlı bir program var.

PEYAMI SAFA

Gençliğin dünkü muazzam mitinginde

İstiklâl marşı söylenirken

Büyük acının elemi içinde ağlıyan halk